

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра германської філології та перекладу

**СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ШВЕДСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕКЛАДІВ ТВОРІВ
АСТРІД ЛІНДГРЕН)**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4-го курсу
освітньої програми
*«Шведська філологія та переклад,
англійська мова та третя
германська мова»,*

спеціальність – 035.044 Германські
мови та літератури (переклад
включно), перша – шведська

Анастасія Олегівна ГОЛОВАТЮК

Науковий керівник:

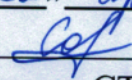
к. філол. н., доц. Олександр СТАСЮК

«Допущено до захисту»

Протокол засідання

кафедри германської філології та перекладу

протокол № 17 від « 11 » червня 2026 року

завідувач кафедри (підпис)

к. філол. н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ - 2026

АНОТАЦІЯ

У бакалаврській роботі досліджено способи відтворення шведських фразеологізмів українською мовою на матеріалі творів Астрід Ліндгрен. Актуальність теми зумовлена зростанням інтересу до міжкультурної комунікації, проблем художнього перекладу та необхідністю поглибленого вивчення фразеології як носія національно-культурної специфіки. Особливої уваги проблема перекладу фразеологізмів набуває у сфері дитячої літератури, де мовна образність, емоційність і гумор відіграють важливу роль у формуванні художнього світу твору.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці у шведськомовних художніх текстах, а предметом – способи їх відтворення в українських перекладах. Матеріалом дослідження слугували фразеологізми, дібрані з творів шведської письменниці Астрід Ліндгрен «Pippi Långstrump går ombord» і «Lillebror och Karlsson på taket» та їх українських перекладів. Метою роботи стало визначення основних способів перекладу, що використовуються для відтворення шведських фразеологізмів українською мовою, а також аналіз їхньої ефективності у збереженні змісту, стилістики та культурної специфіки оригіналу.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів дослідження, зокрема описовий метод, методи зіставного, контекстуального й кількісного аналізу. Методологічну основу роботи становлять сучасні підходи у галузі фразеології, перекладознавства та дослідження дитячої літератури. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі способів перекладу шведських фразеологізмів українською мовою на матеріалі творів Астрід Ліндгрен та у виявленні закономірностей перекладацьких трансформацій у дитячій літературі.

Структурно робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження фразеологізмів і проблеми їх перекладу.

Другий розділ присвячений аналізу функцій фразеологічних одиниць у творчості Астрід Ліндгрєн. У третьому розділі здійснено практичний аналіз способів перекладу шведських фразеологізмів українською мовою.

У результаті дослідження встановлено, що найпоширенішими способами перекладу є фразеологічні аналоги та описовий переклад, тоді як фразеологічні еквіваленти і калькування використовуються рідше. Доведено, що вибір способів перекладу залежить від культурної специфіки фразеологізму, його стилістичної функції та особливостей цільової аудиторії.

Ключові слова: фразеологізм, переклад, Астрід Ліндгрєн, дитяча література, способи відтворення шведських фразеологізмів, фразеологічний еквівалент.

ABSTRACT

The bachelor's thesis investigates the ways of rendering Swedish phraseological units into Ukrainian based on the literary works of Astrid Lindgren. The relevance of the research is determined by the growing interest in intercultural communication, literary translation, and the necessity of studying phraseology as a carrier of national and cultural specificity. The problem of translating phraseological units is especially significant in children's literature, where imagery, emotionality, and humour play an important role in shaping the artistic world of a literary text.

The object of the research is phraseological units in Swedish literary texts, while the subject is the methods of their rendering in Ukrainian translations. The material of the study includes phraseological units selected from the novels "Pippi Långstrump går ombord" and "Lillebror och Karlsson på taket" together with their Ukrainian translations. The aim of the thesis is to determine the main translation strategies used for rendering Swedish phraseological units into Ukrainian and to analyze their effectiveness in preserving meaning, stylistic colouring, and cultural specificity of the original text.

To achieve the set goals, a range of research methods was employed, including descriptive and comparative methods, as well as contextual and quantitative analysis. The methodological foundation of the thesis includes modern approaches in phraseology, translation studies, and children's literature studies. The scientific novelty of the research lies in the comprehensive analysis of methods used for translating Swedish phraseological units into Ukrainian and in identifying the main patterns of translation transformations in children's literature.

Structurally, the thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references, and appendices. The first chapter examines theoretical approaches to phraseology and problems of phraseological translation. The second chapter analyzes the functions of phraseological units in Astrid Lindgren's literary works. The third chapter presents a practical analysis of methods used for translating Swedish phraseological units into Ukrainian.

The results of the research demonstrate that phraseological analogues and descriptive translation are the most frequently used translation methods, whereas phraseological equivalents and calquing are employed less often. The study confirms that the choice of translation strategy depends on the cultural specificity of the phraseological unit, its stylistic function, and the characteristics of the target audience.

Keywords: phraseological unit, translation, Astrid Lindgren, children's literature, ways of reproducing Swedish idioms, phraseological equivalent.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ЗМІСТ	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОЛОГІЯ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	11
1.1. Поняття фразеологізму в сучасній лінгвістиці	11
1.2. Проблеми перекладу фразеологічних одиниць.....	14
1.3. Способи відтворення фразеологічних одиниць	17
Висновки до першого розділу.....	20
РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У ТВОРЧОСТІ АСТРІД ЛІНДГРЕН ЯК ВІДБИТОК ШВЕДСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ	22
2.1 Фразеологія як відбиток шведської лінгвокультури	22
2.2. Мовні особливості художнього стилю Астрід Ліндгрен	24
2.3. Функції фразеологізмів у творах Астрід Ліндгрен.....	26
2.4. Класифікація фразеологізмів у творах «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху»	28
Висновки до другого розділу	29
РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ШВЕДСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ	31
3.1. Методологія дослідження та опис корпусу.....	31
3.2. Фразеологічні еквіваленти у перекладі.....	32
3.3. Використання фразеологічних аналогів	34
3.4. Описовий переклад та трансформації.....	36
3.5. Калькування та його ефективність.....	39

3.6. Кількісний аналіз способів перекладу	40
Висновки до третього розділу.....	43
ВИСНОВКИ	45
SAMMANFATTNING	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ.....	55
Додаток А. Фразеологічні одиниці у творах Астрід Ліндгрєн та способи їх перекладу українською мовою	55

ВСТУП

Фразеологічний фонд мови є важливою складовою національної мовної картини світу, оскільки саме у фразеологізмах закріплюються культурні традиції, історичний досвід і специфічні особливості мислення певного народу. Особливої актуальності проблема перекладу фразеологічних одиниць набуває у художньому перекладі, де фразеологізми виконують не лише номінативну, а й стилістичну, експресивну та культурно-марковану функції. Переклад фразеологізмів становить значну складність для перекладача, оскільки потребує збереження не лише семантичного значення, а й образності, емоційного забарвлення та національно-культурної специфіки.

Актуальність теми дослідження зумовлена зростанням інтересу сучасного перекладознавства до проблем міжкультурної комунікації й адекватного відтворення мовних одиниць, що містять національно-культурний компонент. Особливу увагу привертає переклад фразеологізмів зі шведської мови українською, оскільки ці мови належать до різних мовних груп і мають відмінні фразеологічні системи. Дослідження способів відтворення шведських фразеологізмів у перекладах творів Астрід Ліндгрєн є важливим як для розвитку теорії перекладу, так і для практики художнього перекладу, зокрема перекладу дитячої літератури.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів у навчальному процесі під час викладання курсів із перекладознавства і лексикології, а також у практиці художнього перекладу. Матеріали дослідження можуть бути корисними для перекладачів, філологів та студентів, які вивчають шведську мову й переклад.

Проблема перекладу фразеологічних одиниць активно досліджується у сучасному мовознавстві й перекладознавстві. У сучасних дослідженнях утвердилася позиція, згідно з якою переклад фразеологізмів може

здійснюватися різними способами, зокрема за допомогою фразеологічних еквівалентів, аналогів, калькування, описового перекладу або лексичної заміни.

Метою бакалаврської роботи є виявлення способів відтворення шведських фразеологізмів українською мовою на матеріалі перекладів творів Астрід Ліндгрєн.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати **такі завдання**:

1. розглянути теоретичні підходи до визначення поняття фразеологізму в сучасному мовознавстві;
2. охарактеризувати основні особливості фразеологічної системи шведської мови;
3. проаналізувати основні проблеми перекладу фразеологічних одиниць;
4. визначити основні способи перекладу фразеологізмів у перекладознавстві;
5. вилучити фразеологізми з творів Астрід Ліндгрєн, класифікувати їх та визначити їхні стилістичні й функціональні особливості;
6. виявити способи відтворення шведських фразеологізмів в українських перекладах досліджуваних творів;
7. визначити найбільш поширені перекладацькі стратегії передачі фразеологічних одиниць.

Об'єктом дослідження є фразеологічні одиниці у творах Астрід Ліндгрєн та їх перекладах українською мовою.

Предметом дослідження є способи відтворення шведських фразеологізмів українською мовою у перекладах творів Астрід Ліндгрєн.

Методологічну основу дослідження становлять положення сучасного мовознавства та перекладознавства щодо природи фразеологічних одиниць, принципів їх класифікації й особливостей перекладу. У роботі враховано

наукові підходи до аналізу фразеології, розроблені у працях українських і зарубіжних дослідників.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових і спеціальних **методів** дослідження. Зокрема, застосовано метод аналізу наукових джерел для вивчення теоретичних положень фразеології та перекладознавства; описовий метод для характеристики фразеологічних одиниць; метод зіставного аналізу для порівняння шведських фразеологізмів та їх українських відповідників; метод контекстуального аналізу для визначення значення фразеологізмів у тексті; а також елементи кількісного аналізу для встановлення частотності використання різних способів перекладу.

Матеріалом дослідження слугують фразеологічні одиниці, дібрані з оригінальних творів Астрід Ліндгрєн *Pippi Långstrump går ombord* («Піппі Довгапанчоха сідає на корабель») та *Lillebror och Karlsson på taket* («Малий і Карлсон, що живе на даху»), а також з їх українських перекладів. Загалом у процесі дослідження було проаналізовано 101 пару фразеологічних одиниць, які включають ідіоми, порівняльні фразеологізми, прислів'я та стійкі розмовні вирази.

Результати дослідження були **апробовані** на Х Всеукраїнських наукових читаннях «Філологія ХХІ століття: нові дослідження і перспективи» (2-3 квітня 2026 року, Навчально-науковий інститут філології).

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

Перший розділ має теоретичний характер і присвячений загальним проблемам дослідження фразеології у мовознавстві та перекладознавстві. У цьому розділі розглянуто поняття фразеологізму в сучасному мовознавстві, основні ознаки фразеологічних одиниць і підходи до їх класифікації. Окрему увагу приділено особливостям шведської фразеології, а також

проаналізовано основні труднощі перекладу фразеологічних одиниць та розглянуто способи їх відтворення у перекладі.

Другий розділ присвячений аналізу вживання фразеологізмів у художніх творах Астрід Ліндгрєн. У ньому досліджуються мовні та стилістичні особливості творчості письменниці, роль фразеологічних одиниць у створенні образності і характеристиці персонажів. Крім того, у цьому розділі подано класифікацію фразеологізмів, які вживаються в досліджуваних творах, зокрема ідіом, порівняльних фразеологізмів, прислів'їв та приказок.

Третій розділ містить аналіз способів перекладу шведських фразеологізмів українською мовою на матеріалі перекладів творів «Пєппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху». У цьому розділі розглядаються випадки вживання фразеологічних еквівалентів, фразеологічних аналогів, описового перекладу та калькування. Здійснено також кількісний аналіз способів перекладу, визначено частотність їх використання й проаналізовано ефективність різних способів відтворення фразеологічних одиниць.

РОЗДІЛ 1. ФРАЗЕОЛОГІЯ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

1.1. Поняття фразеологізму в сучасній лінгвістиці

Фразеологія як галузь лінгвістики вивчає фіксовані вирази мови, їх структуру, значення, походження та функціонування в мовленні. У сучасній лінгвістиці поняття фразеологізму посідає центральне місце у вивченні фразеологічних систем, проте вчені пропонують різні підходи до його визначення [Зорівчак 1983].

Загалом фразеологізм розуміють як стабільне поєднання слів, що відтворюється в мовленні як готова одиниця і характеризується єдиним значенням, яке часто не впливає безпосередньо із значень окремих його складових [Cowie 1998, Fernando 1996]. Багато дослідників підкреслюють, що фразеологічні одиниці функціонують як єдині семантичні одиниці, подібні до лексичних одиниць. Скрипник Л.Г. стверджує, що фразеологізми відрізняються від вільних словосполучень переосмисленням значенням і функціонують у мові як готові мовні одиниці [Скрипник 1973]. В свою чергу, Г. Бургер визначає стабільність, відтворюваність та семантичну єдність як основні характеристики фразеологічних одиниць [Burger 2015, с.15].

Полюжин І.М. пропонує класифікувати фразеологічні одиниці на шість основних груп: ідіоми, фразеологічні словосполучення, паремії, мовленнєві штампи, кліше та крилаті вислови. При цьому ідіоми розглядаються як ядро фразеологічного складу мови, оскільки їхнє значення є найбільш цілісним і переосмисленим. Паремії, у свою чергу, поєднують пряме та образне значення і виконують культурно-повчальну функцію [Полюжин 2019].

За словами Джона Сінклера, фразеологічні зразки та фіксовані вирази відіграють вирішальну роль в організації мови, оскільки мовці, як правило,

використовують заздалегідь сформовані багатослівні одиниці, а не створюють щоразу нові комбінації [Sinclair 1991].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях також зазначають, що фразеологічні одиниці займають проміжне положення між словом і довільною комбінацією слів. За словами Врея А., фразеологічні вирази підвищують ефективність спілкування, оскільки вони сприймаються та відтворюються як цілісні одиниці, а не складаються слово за словом [Wray 2002, с.13]. На відміну від довільних комбінацій, значення яких формується зі значень окремих елементів, фразеологічні одиниці мають семантичну цілісність і часто демонструють образне або метафоричне значення [Nida 2001]. Наприклад, Нунберг Г., Саг І. і Васов Т. розрізняють розкладні та нерозкладні ідіоми, стверджуючи, що семантична структура фразеологічних одиниць може значно відрізнятися [Nunberg, Sag, Wasow 1994].

У дослідженні Мартинів О.М. підкреслюється, що значення фразеологізму часто пов'язане з його внутрішньою формою та базується на метафоричних або асоціативних образах. Дослідниця також зазначає, що важливими принципами класифікації фразеологізмів є семантичний, структурний, функціональний і стилістичний підходи, які дозволяють аналізувати фразеологічні одиниці відповідно до їхнього значення та ролі в мовленні [Мартинів 2021]. Вчені зазвичай виділяють кілька ключових характеристик фразеологічних одиниць. Серед них найважливішою є стабільність, що стосується відносно фіксованої структури фразеологічних виразів та обмеженої можливості заміни їхніх компонентів. Водночас відтворюваність, як вказує Кові А., означає, що фразеологічні одиниці використовуються в мовленні як готові вирази, а не створюються спонтанно щоразу, коли вони потрібні. Наступною характеристикою є семантична єдність, яка означає, що загальне значення фразеологічної одиниці не завжди можна вивести із значень її окремих компонентів. Образність є ще

однією важливою особливістю, оскільки багато фразеологічних виразів базуються на метафорі, порівнянні або інших типах образів [Cowie 1998].

Окрім цих характеристик, дослідники часто підкреслюють виразний та емоційний характер фразеологічних одиниць. Мартинів О.М. зазначає, що внутрішня форма фразеологізмів містить національно-культурну інформацію, яка виявляється через певні образи, символи, асоціативні зв'язки [Мартинів 2010]. Завдяки цим особливостям фразеологічні вирази широко використовуються в літературних текстах та повсякденному спілкуванні для підвищення виразності і передачі ставлення або емоцій [Fernando 1996].

Лінгвістами було запропоновано різні підходи до класифікації фразеологічних одиниць. Один із поширених підходів базується на ступені семантичної згуртованості між компонентами фразеологічної одиниці. Деякі вчені розрізняють ідіоми, напівідіоми та словосполучення. Ідіоми – це вирази, значення яких не можна вивести із значень їхніх компонентів, тоді як напівідіоми поєднують буквальні та переносні елементи. Колокації, натомість, є стабільними комбінаціями слів, значення яких залишається в основному прозорим, але компоненти яких мають тенденцію регулярно вживатися разом [Cowie 1998].

Інший підхід, який підтримує Мун Р., класифікує фразеологічні одиниці за їхніми структурними та функціональними властивостями. З цієї точки зору, фразеологічні одиниці можуть функціонувати як номінативні вирази або комунікативні конструкції залежно від їхніх синтаксичних і прагматичних ролей у дискурсі [Moon 1998].

Таким чином, фразеологічні одиниці є важливим елементом мовної системи, оскільки поєднують у собі такі характеристики, як семантичну цілісність, стабільність та образність. Вони не лише збагачують мовлення виразністю й емоційністю, а й відображають культурні та історичні

особливості народу, що зумовлює їхню важливу роль у сучасних лінгвістичних дослідженнях.

1.2. Проблеми перекладу фразеологічних одиниць

Переклад фразеологічних одиниць є одним із найскладніших перекладацьких завдань. У своїй роботі *«Загальне мовознавство»* Михайло Кочерган розглядає мову як складну знакову систему, що функціонує у тісному зв'язку з мисленням і суспільством [Кочерган 2006, с. 194]. На відміну від окремих лексичних одиниць, фразеологічні вирази зазвичай мають додаткові семантичні та культурні конотації, які необхідно зберегти в перекладі. Тому перекладачі повинні враховувати не тільки буквальне значення фразеологічної одиниці, але й її прагматичні та культурні функції в тексті оригіналу [Baker 2001; Newmark 1988].

Однією з центральних проблем перекладу фразеологічних одиниць є проблема еквівалентності. Зорівчак Р.П. наголошує, що фразеологічні одиниці є однією з найскладніших категорій перекладу через поєднання мовної та культурної семантики [Зорівчак 1983, с. 102]. Зокрема Ніда Е. і Тейбер С. вводять поняття динамічної еквівалентності, згідно з яким переклад повинен викликати у цільовій аудиторії таку саму реакцію, яку оригінал викликає в аудиторії мови оригіналу [Nida, Taber 1969]. У теорії перекладу еквівалентність означає взаємозв'язок між виразом у мові оригіналу та його відповідником у мові перекладу, який передає подібне значення та комунікативний ефект. Однак повна еквівалентність між мовами є відносно рідкісним явищем, особливо коли йдеться про ідіоматичні вирази. Як результат, перекладачам часто доводиться шукати функціональні еквіваленти, які відтворюють бажане значення та стилістичний ефект, а не точну лексичну форму [Baker 2018].

Еквівалентність у перекладі фразеологічних одиниць може бути досягнута на різних рівнях. У деяких випадках мова перекладу може

містити фразеологічний вираз, який є структурно та семантично подібним до виразу оригіналу. Такі випадки часто називають повними еквівалентами. В інших ситуаціях перекладачі можуть використовувати часткові еквіваленти, які передають те саме загальне значення, але відрізняються лексичним складом або образністю. Коли прямого еквівалента не існує, перекладачі можуть покладатися на альтернативні способи перекладу, такі як перефразування, заміщення, аналогія або описовий переклад [Newmark 1988].

Іншою важливою проблемою у фразеологічному перекладі є наявність міжмовних фразеологічних аналогів. Вони виникають тоді, коли дві мови містять фразеологічні вирази, що передають подібні значення або виконують подібні комунікативні функції. Селіванова О.О. розглядає фразеологізми як мовні одиниці, у яких закріплюється національно-культурний досвід народу, а отже, міжмовні відповідності можуть виникати через спільні культурні традиції, історичний контакт між мовами або універсальні метафоричні моделі, що зустрічаються в людському пізнанні [Селіванова 2006; Селіванова 2012]. Однак навіть за наявності фразеологічних аналогів вони можуть відрізнятися стилістичним регістром, частотою вживання або культурними асоціаціями, що може вплинути на їхню придатність для перекладу [Baker 2001].

Визначення відповідних фразеологічних аналогів вимагає ретельного аналізу як лінгвістичних, так і контекстуальних факторів. Ойттінен Р. наголошує, що перекладачі дитячої літератури повинні враховувати мовні навички та емоційне сприйняття юних читачів [Oittinen 2000, с. 41]. Альвстад С. також підкреслює, що переклад дитячої літератури нерідко супроводжується спрощенням або модифікацією тексту. Перекладач може змінювати окремі елементи для того, щоб зробити текст більш доступним і природним для цільової аудиторії. Водночас надмірна адаптація може

призвести до втрати авторського стилю або ж культурної специфіки твору [Alvstad 2010].

Як зазначають Савчук Г.В. і Дашкова К.В., переклад розглядається як процес міжкультурної комунікації, у якому відбувається взаємодія різних мовних картин світу. Дослідники роблять висновок, що художній переклад передбачає відтворення авторського стилю та його естетичного впливу на читача [Савчук, Дашкова 2018]. Таку ж точку зору підтримує Андре Лефевр у праці «Translation/History/Culture: A Sourcebook». Автор підкреслює, що переклад не є простим відтворенням мовних одиниць, а насамперед передбачає адаптацію тексту до культурного середовища мови перекладу. У цьому контексті особливого значення набуває переклад фразеологічних одиниць, оскільки вони відображають національну специфіку й систему цінностей народу [Lefevere 1992]. Тому перекладачі повинні оцінити, чи передає фразеологічна одиниця в мові перекладу той самий семантичний зміст, емоційний тон, стилістичний ефект і культурний ефект, що й вираз у мові оригіналу. Якщо прямий відповідник відсутній, перекладачам може знадобитися модифікація виразу або його заміна іншою конструкцією, яка виконує подібну комунікативну функцію [Рум 2010].

Однією з головних проблем при перекладі фразеологічних одиниць є складність передачі їх переносного значення. Багато фразеологічних виразів базуються на метафоричних або символічних образах, що відображають культурний контекст мови оригіналу. Ці образи можуть бути незнайомими або культурно нерелевантними для носіїв мови перекладу, що ускладнює процес перекладу. Як наслідок, дослівний переклад таких виразів може призвести до непорозумінь або втрати значення [Newmark 1988].

Інша складність полягає в стилістичних і прагматичних функціях фразеологічних одиниць. У літературних текстах фразеологічні вирази часто сприяють характеристиці персонажів, гумору, емоційному

вираженню та стилю оповіді. Наприклад, у творах Астрід Ліндгрєн фразеологічні одиниці часто відображають розмовну мову і допомагають створити яскравий і виразний стиль оповіді. При перекладі таких текстів важливо зберегти виразні та стилістичні якості мови оригіналу [House 2015].

Деякі вчені вважають, що фразеологічні одиниці часто містять культурні відсилання, які не завжди можна легко перенести в інше мовне середовище. Водночас вони дискутують і про ймовірні шляхи вирішення цієї проблеми. Венуті Л. розрізняє два таких шляхи: адаптація тексту до норм мови перекладу та «іноземність», яка передбачає збереження елементів культури оригіналу [Venuti 2018]. Переклад фразеологічних одиниць передбачає складний процес лінгвістичної й культурної інтерпретації. У межах функціонального підходу перекладач розглядається не лише як мовний посередник, а і як повноцінний культурний медіатор, який адаптує текст до особливостей іншої культури [Бондарчук 2025].

Таким чином, переклад фразеологічних одиниць є складним процесом, який вимагає врахування не лише семантичного значення виразів, а й їхніх стилістичних і культурних особливостей. Адекватне відтворення фразеологізмів можливе лише за умови поєднання мовної компетенції перекладача з глибоким розумінням культурного контексту.

1.3. Способи відтворення фразеологічних одиниць

Переклад ідіом та інших фразеологічних одиниць вимагає особливих стратегій, оскільки їх значення часто є образними. Якобсон стверджує: «Мови істотно відрізняються тим, що вони повинні передавати, а не тим, що вони здатні передавати» [Jakobson 1959, с. 236]. А Микола Алефіренко розглядає фразеологію як важливу складову мовної системи, тісно пов'язану з лексичними, граматичними та семантичними рівнями мови, тому у багатьох випадках прямий дослівний переклад не може адекватно

передати значення або стилістичний ефект ідіоматичного виразу [Алефіренко 1987]. Саме тому перекладачі застосовують різні способи, щоб відтворити семантичний зміст і комунікативну функцію фразеологічних одиниць у мові перекладу [Baker 2018; Newmark 1988].

У статті Люсії Моліни та Ампаро Альбір *«Перегляд технік перекладу: динамічний та функціоналістський підхід»* розглядається поняття способів перекладу та роз'яснюється їхня відмінність. Автори визначають способи перекладу як процедури, що застосовуються на мікротекстуальному рівні для досягнення еквівалентності в тексті перекладу. У статті представлено функціоналістський підхід, у якому наголошується, що перекладацькі рішення залежать від різних ситуацій, наприклад, контексту, комунікативної мети, функції і фінального отримувача цільового тексту. Моліна Л. та Альбір А. пропонують класифікацію з 18 перекладацьких способів, серед яких адаптація, запозичення, калькування, аналоги, описовий переклад, еквівалент та скорочення [Molina, Hurtado 2002, с.511].

Найпоширеніші способи включають використання повного фразеологічного еквівалента, часткового еквівалента, ідіоматичного аналога, описового перекладу та калькування. Одним із найефективніших способів, як вважає Бейкер, є використання повного ідіоматичного еквівалента. Це відбувається, коли мова перекладу містить ідіому, яка відповідає ідіомі оригіналу як семантично, так і стилістично. У таких випадках ідіома в мові перекладу виражає те саме значення і виконує ту саму комунікативну функцію, що й оригінальний вираз. Повні еквіваленти є відносно рідкісними, але дуже цінними, оскільки вони дозволяють перекладачеві зберегти як образне значення, так і стилістичні особливості вихідного тексту [Baker 2018].

Іншим способом, про який говорить Ньюмарк П., є використання часткового еквівалента. Частковий еквівалент передає те саме загальне значення, що й оригінальна ідіома, але має певну відмінність. Наприклад,

відрізняється лексичним складом або граматичною структурою. У таких випадках перекладач обирає фразеологічну одиницю в мові перекладу, яка функціонально схожа на оригінальний вираз, але не ідентична. Цей спосіб часто використовують, коли прямого еквівалента не існує, але подібний ідіоматичний вираз все одно може відтворити бажане значення та стилістичний ефект [Newmark 1988].

Пов'язаною стратегією є використання фразеологічного аналога. Фразеологічний аналог – це фразеологічний вираз у мові перекладу, який передає подібну ідею або комунікативну інтенцію, хоча його метафорична основа може відрізнятися від основи вихідної ідіоми. Такий підхід дозволяє перекладачам зберегти виразний характер тексту, адаптуючи вираз до мовних і культурних норм мови перекладу. Фразеологічні аналоги часто використовують у літературному перекладі, де особливо важливо зберегти природність і стилістичну плавність [Baker 2018].

Коли в мові перекладу немає відповідного ідіоматичного виразу, перекладачі можуть вдаватися до описового перекладу, також відомого як перефразування. У цьому випадку ідіому замінюють вільним словосполученням, яке пояснює або описує її значення. Хоча цей спосіб може призвести до втрати образності, він дозволяє перекладачеві чітко й точно передати семантичний зміст виразу. Корунець І.В. зазначає, що описовий переклад є необхідним засобом досягнення адекватності перекладу [Корунець 2017]. Слід зауважити, що описовий переклад часто використовують тоді, коли ідіоматичні вирази містять специфічні для культури елементи, які не можна легко відтворити іншою мовою [Newmark 1988].

Іншим можливим способом є калькування, яке передбачає буквальний переклад компонентів ідіоми з метою відтворення її структури в мові перекладу. Віней Дж. і Дарбельне Дж. розглядають калькування як процедуру прямого перекладу, яка відтворює структуру виразу мови

оригіналу мовою перекладу [Vinay, Darbelnet 1995, с.31-39]. Калькування іноді може ввести нові вирази в мову перекладу й водночас зберегти оригінальні образи вихідного тексту. З іншого боку, цей спосіб слід застосовувати обережно, оскільки буквальний переклад може звучати неприродно або незрозуміло, якщо отриманий вираз не є звичним для носіїв мови перекладу [Baker 2018].

У літературному перекладі перекладачі часто поєднують кілька способів залежно від контексту та комунікативної мети ідіоми. Наприклад, перекладаючи твори Астрід Ліндгрєн, перекладачі повинні ретельно враховувати стилістичну та виражальну роль ідіоматичних виразів у розповіді. Оскільки дитяча література часто спирається на яскраві образи і гумор, вибір способу перекладу відіграє вирішальну роль у збереженні тону та доступності тексту. За словами Шавіта З., перекладачі дитячої літератури часто змінюють оригінальний текст, щоб адаптувати його до культурних та освітніх очікувань цільової аудиторії [Shavit 1986, с. 63]. Переклад ідіом вимагає гнучкого підходу, що залежить від контексту. З цим твердженням погоджується Леті Г. і зазначає, що збереження гумору та природності розмови є одним із головних викликів у перекладі дитячої літератури [Lathey 2015, с. 17].

Отже, відтворення фразеологічних одиниць у перекладі здійснюється за допомогою різних способів, вибір яких залежить від контексту й мовних особливостей тексту. Використання повних і часткових еквівалентів, аналогів, описового перекладу і калькування дозволяє забезпечити адекватність і природність перекладу фразеологізмів.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дослідження ми приділили основну увагу аналізу лінгвістичних та перекладознавчих досліджень фразеологічних одиниць. Аналіз наукової літератури показав, що фразеологічні одиниці – це

стабільні словосполучення, які характеризуються семантичною цілісністю, відтворюваністю в мовленні та певним ступенем образності. На відміну від вільних словосполучень, фразеологічні вирази функціонують у мові як готові одиниці, значення яких часто не впливають безпосередньо із значень їхніх окремих складових.

Особливу увагу також було приділено основним ознакам фразеологічних одиниць, серед яких ми згадали семантичну цілісність, стабільність та образність. У свою чергу ці характеристики роблять фразеологічні одиниці важливим стилістичним ресурсом мови, особливо в літературних текстах, де вони сприяють емоційному забарвленню й індивідуалізації мовлення персонажів. Крім того, було розглянуто різні підходи до класифікації фразеологічних одиниць. Дослідники зазвичай розрізняють кілька типів фразеологічних виразів, таких як ідіоми, порівняльні фразеологічні одиниці, прислів'я та приказки.

Інший важливий аспект, розглянутий у цьому розділі, стосується основних проблем перекладу фразеологічних одиниць. Через відмінності в мовній структурі та культурному тлі між мовами фразеологічні вирази часто не мають прямих еквівалентів. Відповідно, перекладачі мусять покладатися на різні стратегії, щоб відтворити як семантичний зміст, так і стилістичний ефект оригінального виразу. Серед найпоширеніших способів перекладу ми виділили використання повних фразеологічних еквівалентів, часткових еквівалентів, ідіоматичних аналогів, описового перекладу та калькування.

Таким чином, теоретичний матеріал, розглянутий у цьому розділі, забезпечує методологічну основу для практичного аналізу, який ми маємо на меті провести в наступних розділах. А завдяки розумінню специфіки фразеологічних одиниць, ми маємо змогу оцінити ефективність способів перекладу, використаних в українських перекладах творів Астрід Ліндгрєн.

РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У ТВОРЧОСТІ АСТРІД ЛІНДГРЕН ЯК ВІДБИТОК ШВЕДСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

2.1 Фразеологія як відбиток шведської лінгвокультури

Фразеологія є важливою складовою кожної мови, і відображає не тільки мовні закономірності, а й історичний досвід. Телеман Ю. підкреслює, що шведські фразеологічні одиниці тісно пов'язані з повсякденними комунікативними практиками та культурними традиціями [Teleman 2003]. Шведська фразеологія має низку характерних особливостей, сформованих культурною спадщиною країни, соціальним розвитком, а також взаємодією з іншими мовами. Вивчення шведських фразеологічних одиниць є особливо важливим для перекладознавства, оскільки такі вирази часто містять культурно-специфічні значення, які мають закономірність не мати прямих відповідників в інших мовах [Allén 2006; Teleman, Hellberg, Andersson 1999].

Однією з найважливіших рис шведської фразеології, як вважає Аллен С., є різноманітність джерел, з яких походять фразеологічні вирази. Автор стверджує, що значна кількість шведських фразеологізмів походить саме з повсякденного життя. Історично так склалось, що шведське суспільство завжди було тісно пов'язане з сільським господарством, рибальством, лісовим господарством, і саме ці види діяльності вплинули на формування багатьох ідіоматичних виразів. Як наслідок, численні фразеологічні одиниці містять згадки про природу та сільське життя [Allén 2006].

Іншим важливим джерелом шведських фразеологічних одиниць є фольклор, зокрема прислів'я і приказки. Вони часто відображають моральні цінності і соціальні норми, які накопичувались протягом століть. Особливу поширеність прислів'я та приказки мають в усному мовленні й літературі,

де вони використовуються для передачі життєвого досвіду або підкреслення певних ідей [Wray 2002].

Література також відіграє значну роль у розвитку шведської фразеології. Твори шведських письменників сприяли популяризації окремих виразів, які згодом стали широковживаними в повсякденній мові. Наприклад, у творах Астрід Ліндгрєн є численні фразеологічні вирази, які відображають розмовну мову й емоційну виразність.

Шведська фразеологія також демонструє чіткі національні та культурні особливості. Багато фразеологічних виразів відображають культурні концепції, які глибоко вкорінені в шведському суспільстві, і серед них ми найчастіше виділяємо скромність, практичність, віддаленість, повагу до природи й людей навколо. Фразеологізми слугують засобом вираження емоцій, оцінок або ставлення до конкретних ситуацій, а оскільки такі вирази мають культурне забарвлення, їх переклад на інші мови часто вимагає адаптації або використання еквівалентних фразеологічних одиниць, що передають подібні значення. Як результат, носії мови легко розуміють певні ідіоми, але для носіїв інших мов вони здаються важкими для інтерпретації або ж перекладу [Teleman, Hellberg, Andersson 1999].

З лінгвістичної точки зору, шведські фразеологічні одиниці можна класифікувати на кілька типів за їхніми семантичними та структурними характеристиками. Одним із найпоширеніших типів є ідіоми, які постають як фіксовані вирази, значення яких не можна вивести із значень їхніх окремих складових. Ідіоми широко використовуються як в усному, так і в письмовому шведському мовленні й часто мають образне або метафоричне значення. Інший тип включає словосполучення, що є відносно стабільними комбінаціями слів, які часто вживаються разом у мові. Хоча значення словосполучень зазвичай зрозумілі, проте комбінація слів є умовною і тому її необхідно вивчати як єдине ціле [Wray 2002].

Проте у шведських дослідженнях фразеології погляд на ідіоми як на цілком жорсткі та незмінні структури був підданий критиці, зокрема, Еммою Скольдберг. За допомогою корпусного дослідження шведських ідіом, Скольдберг показала, що фіксовані вирази на практиці демонструють значну складність як щодо значення, так і щодо форми. Що стосується варіації ідіом, Скольдберг констатує, що варіація, пов'язана з граматичними категоріями, такими як число та визначеність, а також перехід між активною та пасивною формою дуже обмежений у досліджуваних ідіомах. Натомість лексична варіація та вставні доповнення були відносно поширеними явищами. Скольдберг констатує, що метафоричні ідіоми, як правило, варіюються за формою значно більше, ніж метонімічні вирази [Sköldberg 2004].

Таким чином, шведська фразеологія відображає культурні та соціальні особливості шведського суспільства, а це потім виявляється в її метафоричності та національній специфіці. Виходячи з цього, можна стверджувати, що фразеологічні одиниці шведської мови становлять важливий елемент мовної картини світу та потребують особливої уваги під час перекладу.

2.2. Мовні особливості художнього стилю Астрід Ліндгрен

Літературні твори Астрід Ліндгрен посідають важливе місце у світовій дитячій літературі та саме їх виокремлюють за їхній самобутній стиль оповіді, яскраві образи, незабутні персонажі та чітку орієнтацію на мовленнєві особливості дітей. Її книги, зокрема історії про Пеппі Довгапанчоку та Карлсона, є унікальними для аналізу завдяки їх динаміці та виразності мови, яка містить елементи розмовної мови, гумору, образних виразів і експресивних вигуків.

Мартинів О.М. зазначає, що внутрішня форма фразеологізмів відображає не лише спосіб мовного осмислення дійсності, а й оцінку явищ

та предметів носіями мови. Таким чином, фразеологічні одиниці передають не тільки номінативне значення, але й емоційне та оцінне ставлення мовця [Мартинів 2010]. І власне, однією з ключових характеристик літературного стилю Ліндгрєн є його близькість до розмовної мови. Авторка активно використовує розмовні вирази, ідіоматичні фрази, вигуки й грайливі мовні конструкції. Водночас мова залишається простою й доступною, що є типовою рисою дитячої літератури. Простота, однак, не означає мовної бідності, навпаки, тексти Ліндгрєн багаті на виразні засоби.

Фразеологічні одиниці значною мірою сприяють цьому ефекту. У художніх творах ідіоматичні вирази, вигуки, усталені фрази та жартівливі конструкції підкреслюють індивідуальність мовлення. Наприклад, емоційно забарвлені вирази та повторювані вигуки створюють ритм і підсилюють комічний тон оповіді.

Ще однією важливою рисою художнього стилю Ліндгрєн є інтеграція культурно-специфічних елементів у повсякденні контексти. Деякі фразеологічні вирази відображають шведські культурні концепції та соціальні норми. Наприклад, культурно значуще поняття «lagom», що означає «саме стільки, скільки треба» або «помірний», авторка вбудовує в описові уривки й ілюструє, як фразеологічні та напівфразеологічні одиниці можуть передавати компоненти національного світогляду [Baker 2018].

Ліндгрєн часто використовує гіперболічні або жартівливі вирази, які знаходять відгук у дитячій уяві. На думку Ойттінєна Р., мова дитячої літератури має поєднувати зрозумілість із творчістю, і використання Ліндгрєн ідіоматичних виразів є яскравим прикладом цього принципу [Oittinen 2000, с. 32-37].

Крім того, фразеологічні одиниці в творах Астрід Ліндгрєн часто функціонують як елементи усної оповідної традиції. Повтори, шаблонні вступи та виразні вигуки віддзеркалюють народні оповідні шаблони, посилюючи емоційний зв'язок між оповідачем і читачем [Zipse 2009].

Отже, можна сказати, що лінгвістичні особливості художнього стилю Астрід Ліндгрен тісно пов'язані з активним і цілеспрямованим використанням фразеологічних одиниць, які у свою чергу підсилюють образність та формують унікальних для дитячої літератури персонажів. У контексті дитячої літератури фразеологічні одиниці слугують не лише декоративними стилістичними засобами, а й важливими інструментами для конструювання сенсу й емоційного резонансу.

2.3. Функції фразеологізмів у творах Астрід Ліндгрен

Фідлер С. стверджує, що фразеологічні одиниці відображають культурні цінності, історичний досвід та національний менталітет, втілені в мові [Fiedler 2007]. Однією з їхніх основних функцій є характеристика персонажів. Вбудовуючи ідіоми та фіксовані вирази в мовлення персонажів, Ліндгрен розрізняє індивідуальні голоси та створює незабутні особистості. Наприклад, сміливе, нетрадиційне мовлення Пеппі часто містить яскраві ідіоматичні вирази, що відображають її грайливу незалежність та непокору соціальним нормам. Таке вживання узгоджується з дослідженнями, які показують, що фразеологічний вибір може сигналізувати про самотність мовця та його соціальне становище [Wray 2002]. Каменов Х. зазначає, що навіть у перекладах, де можливе лексичне пом'якшення окремих висловів, зберігається основне «процедурне ядро» образу Пеппі – її незалежність, певне порушення звичних норм та ігрове, наче ілюзорне, сприйняття світу [Kamenov 2026].

Білоноженко В.М. стверджує, що фразеологізми розглядаються як мовні одиниці, значення яких не є повністю тотожним значенню окремих слів-синонімів і підкреслює, що фразеологічні одиниці, порівняно зі словами, мають додаткове емоційно-експресивне та стилістичне забарвлення. Наприклад, фразеологізми можуть не лише називати певну дію чи стан, а й передавати оцінку та інтенсивність або ж ставлення мовця

до явища, що описується [Білоноженко 1981]. Фразеологічні одиниці в творах Ліндгрєн також відіграють ключову роль у вираженні емоцій. Вигуки й стереотипні вирази дають змогу персонажам передавати почуття більш виразно та безпосередньо, ніж це дозволила б нейтральна мова. У творі «Малий і Карлсон, що живе на даху» часті вигуки Карлсона та розмовні повторювані вирази передають хвилювання, розчарування, радість чи здивування таким чином, що знаходять відгук у юних читачів і підтримують динаміку оповіді. Такі твердження збігаються з думкою Зарембського Т., який розглядає образ Карлсона як втілення «іншості», що порушує звичні мовні та усталені суспільством поведінкові норми для різних вікових категорій [Zarębski 2020]. Схожа роль фразеологічних одиниць задокументована в дослідженнях фіксованих виразів у дитячій літературі, де емоційна фразеологія підсилює виразність і допомагає юним читачам налаштуватися на емоційний стан персонажа [Sinclair 1991].

Крім того, Ліндгрєн використовує фразеологічні одиниці для створення гумору. Гумор у дитячих оповіданнях часто виникає завдяки несподіваним невідповідностям або перебільшеним образам. Фіксовані вирази з переносним значенням сприяють комічному ефекту, коли їх розміщують у несподіваних контекстах або поєднують з діями нетрадиційних персонажів, таких як Пеппі чи Карлсон. І саме непередбачуване використання ідіом може створювати гумористичну напругу шляхом зіставлення формальних висловів з абсурдними або грайливими ситуаціям – ця стратегія підтверджується дослідженнями, що пов'язують ідіоматичну гру з створенням гумору в оповідних текстах [Attardo 2001].

Таким чином, фразеологічні одиниці у творах Астрід Ліндгрєн виконують важливі функції характеристики персонажів, наприклад, вираження ними емоцій та створення гумористичного ефекту, а

використання фразеологізмів сприяє підвищенню динамічності й емоційної насиченості тексту, що є особливо важливим для дитячої літератури.

2.4. Класифікація фразеологізмів у творах «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху»

Фразеологічні одиниці у творах Астрід Ліндгрен можна класифікувати за різними критеріями. У сучасній фразеології одним із найпоширеніших є семантичний підхід, відповідно до якого фразеологізми поділяють залежно від ступеня семантичної цілісності та взаємозв'язку між значенням усього виразу і значенням його окремих компонентів [Cowie 1998; Fernando 1996]. На основі цього підходу у творах «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху» виділяють такі основні типи фразеологічних одиниць: ідіоми, порівняльні фразеологічні одиниці, а також прислів'я та приказки.

Першу групу становлять ідіоми: фіксовані вирази, загальне значення яких не можна безпосередньо вивести із значень окремих компонентів. Фрейзер Б. підкреслює, що багато ідіом характеризуються структурною стійкістю, однак можуть допускати певні граматичні трансформації без втрати ідіоматичного значення [Fraser 1970]. У творах Ліндгрен ідіоми активно використовують у діалогах персонажів і в авторській розповіді для передачі емоційності й певної невимушеності мовлення. Використання ідіом також допомагає формуванню індивідуальної мовної характеристики персонажів, зокрема підкреслюється безпосередність Пеппі та експресивність Карлсона.

Другу групу становлять порівняльні фразеологічні одиниці, які побудовані на основі метафоричного або образного порівняння і які використовують аналогію для підкреслення певної риси чи дії персонажа. Наприклад, у творах можна зустріти порівняння на кшталт «багатий як троль» або «темно як у мішку». Подібні конструкції створюють яскраву

образність, посилюють емоційне забарвлення тексту та роблять описи більш доступними й зрозумілими для дитячої аудиторії. Порівняльні фразеологізми також сприяють динамічності оповіді та допомагають читачеві краще уявити поведінку й характер героїв.

Окрему групу складають прислів'я та приказки, хоча у творах Ліндгрена такі одиниці трапляються рідше, однак їх використовують для створення комічного ефекту, передачі життєвого досвіду або протиставлення дитячого та дорослого світосприйняття. У деяких випадках письменниця переосмислює традиційні прислів'я або використовує їх у незвичному контексті, що підсилює гумор і оригінальність тексту.

Крім семантичної класифікації, фразеологічні одиниці у творах Ліндгрена можна розглядати і з функціонального погляду. Частина з них виконує номінативну функцію, тобто називає певні явища або ситуації, інші мають експресивну чи емоційно-оцінну функцію, а деякі використовуються для створення комічного ефекту та стилістичної виразності.

Таким чином, у творах Астрід Ліндгрена представлені різні типи фразеологічних одиниць, серед яких найпоширенішими є ідіоми і порівняльні фразеологізми. Їх використання сприяє створенню емоційності та стилістичної виразності художнього тексту, а також відображає національно-культурні особливості шведської мовної картини світу.

Висновки до другого розділу

Другий розділ був присвячений аналізу фразеологічних одиниць у творах Астрід Ліндгрена та їхнім стилістичним функціям. Дослідження показало, що фразеологічні вирази відіграють значну роль у формуванні індивідуального стилю авторки та створенні неповторної атмосфери її оповідань. За допомогою різних типів ідіом та порівняльних конструкцій Ліндгрена досягає яскравої й емоційної виразності та природного живого розмовного тону.

Завдяки аналізу ми побачили, що фразеологічні одиниці у творах «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху» виконують кілька важливих функцій. По-перше, вони слугують засобом розвитку персонажів. Мова персонажів стає виразнішою та емоційно яскравою завдяки використанню ідіоматичних конструкцій. Часте вживання Карлсоном перебільшених виразів, таких як *världens bästa*, підкреслює його нарцисичну і гумористичну особистість, тоді як нетрадиційна мова Пеппі відображає її незалежність та креативність.

По-друге, фразеологічні одиниці підсилюють емоційне забарвлення та сприяють динамічності оповіді. Вирази, що описують страх, здивування, хвилювання або роздратування, допомагають створити емоційно насичені діалоги, які будуть зрозумілими та цікавими для дітей. Розмовний характер фразеології Ліндгрена також підвищує реалістичність та спонтанність спілкування між персонажами.

До того ж, фразеологічні одиниці виступають важливим джерелом гумору. Гіперболічні вирази та емоційно перебільшені ідіоми створюють комічний ефект, характерний для літературного стилю Ліндгрена. Гумор у досліджуваних творах часто ґрунтується на грайливій маніпуляції значеннями фразеологічних одиниць і розмовними мовними зразками.

Класифікація фразеологічних одиниць показала, що ідіоми та порівняльні фразеологічні конструкції є найпоширенішими типами в аналізованих текстах, тоді як прислів'я та приказки зустрічаються рідше. Багато виразів містять універсальні метафоричні образи, а деякі з них відображають специфічні шведські культурні та мовні традиції.

Таким чином, результати цього розділу забезпечують необхідну основу для подальшого дослідження способів перекладу, що використовуються для відтворення цих фразеологічних одиниць українською мовою.

РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ ШВЕДСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

3.1. Методологія дослідження та опис корпусу

Практична частина даного дослідження ґрунтується на порівняльному аналізі фразеологічних одиниць, узятих з романів Астрід Ліндгрен *Pippi Långstrump går ombord* (1946) та *Lillebror och Karlsson på taket* (1955). Український матеріал було зібрано з перекладів «Піппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху», виконаних Ольгою Сенюк. Аналіз зосереджується на способах відтворення шведських фразеологічних одиниць в українській мові.

Корпус дослідження складається зі 101 фразеологічних одиниць, знайдених у шведських вихідних текстах, та їхніх відповідних перекладів українською мовою. Відбір фразеологічних одиниць ґрунтувався на кількох критеріях. По-перше, до нього увійшли лише стабільні багатослівні вирази, що характеризуються семантичною єдністю і частковою або повною ідіоматичністю. По-друге, вибрані одиниці мали виконувати стилістичну, експресивну або оцінювальну функцію в літературному тексті. І наостанок, фразеологічні одиниці повинні були мати відповідний переклад в українському тексті, який можна було б проаналізувати з точки зору перекладацьких стратегій.

Виявлення фразеологічних одиниць здійснювалося шляхом безперервного вибіркового аналізу вибраних літературних творів. Кожну потенційну фразеологічну одиницю ми перевіряли за теоретичними критеріями, які ми описали у попередніх розділах, зокрема стабільністю, відтворюваністю, семантичною цілісністю й образністю. До уваги ми брали як ідіоми, так і інші фіксовані вирази з фразеологічними характеристиками.

Методологія дослідження поєднує описовий, порівняльний і кількісний підходи. Описовий метод ми застосовували для характеристики

семантичних та стилістичних особливостей фразеологічних одиниць, в той час як за допомогою порівняльного методу ми порівнювали шведські оригінали з їхніми українськими перекладами та визначали ступінь еквівалентності між ними. Натомість кількісний метод дав нам змогу встановити частоту застосування різних способів перекладу і виявити домінуючі тенденції у перекладі фразеологічних одиниць.

Для досягнення цілей аналізу всі перекладацькі рішення ми класифікували за чотирма категоріями: фразеологічні еквіваленти, фразеологічні аналоги, описові переклади та калькування. Кожен приклад було віднесено до однієї категорії відповідно до домінуючого способу перекладу, яку використовував перекладач.

3.2. Фразеологічні еквіваленти у перекладі

Фразеологічний еквівалент використовується тоді, коли ідіома мови перекладу відповідає ідіомі мови оригіналу за змістом, образністю та стилістичною функцією [Munday 2016]. В українських перекладах творів Астрід Ліндгрєн «Пєппі Довгапанчоха сїдає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху» фразеологічні еквіваленти використовувалися дуже рїдко, і лише в тих випадках, коли у шведській та українській мовах існують ідіоматичні вирази зі схожою образністю та комунікативною функцією.

Наприклад, у творі «Малий і Карлсон, що живе на даху» Карлсон часто перебільшує ситуації та використовує виразні ідіоматичні конструкції для опису своїх емоційних станів. В одному з розділів шведський вираз, еквівалентний «Det är ingen fara», перекладено українською як «Нїчого страшного». Хоча лексичний склад дещо відрїзняється, українська фраза функціонує як стабільний вираз, що передає заспокоєння, у такий спосїб виступаючи фразеологічним еквівалентом у контексті.

Одним із прикладів є шведський вираз *världens bästa*, перекладений українською як «найкращий у світі». Карлсон неодноразово називає себе «найкращим у світі», і перекладач відтворює цю фразу за допомогою прямого еквівалента. Переклад зберігає не лише зміст, а й комічне перебільшення та стилістичний ефект повторення, що характеризують мовлення Карлсона протягом усієї розповіді.

Інший приклад – це шведська фразеологічна одиниця «*skrämman livet ur någon*», яка була перекладена українською як «налякати до смерті». Обидва вирази містять однаковий метафоричний образ, пов'язаний зі страхом та емоційним потрясінням. Аналогічно, вираз *ha klump i halsen* було перекладено як «мати клубок у горлі», зберігши як семантичну структуру, так і образне значення.

Еквівалентний переклад також спостерігається у таких виразах, як *en hel evighet* – цілу вічність, *nu är din sista stund kommen* – настала твоя остання година та *glömma så länge man lever* – не забути довіку. У цих випадках українська мова має стабільні фразеологічні конструкції, що повністю відповідають шведським оригіналам.

Подібний приклад можна знайти в перекладі *inte ett dugg bättre* як «анітрохи не кращий». Обидва вирази є розмовними фразеологічними конструкціями, що використовуються для підкреслення повної відсутності покращення. Еквівалент успішно відтворює емоційний та розмовний тон оригінального виразу.

Вираз «*i sista minuten*» перекладається як «в останню хвилину». Обидві мови мають однакову ідіоматичну конструкцію, що використовується для опису дій, здійснених в останній момент. Цей еквівалент також свідчить про те, що деякі фразеологічні одиниці можна переносити безпосередньо, тобто без будь-яких істотних семантичних чи стилістичних змін.

Використання фразеологічних еквівалентів є особливо важливим у дитячій літературі, оскільки це дозволяє перекладеному тексту звучати

природно та виразно для юних читачів. Коли в мові перекладу наявний еквівалент, перекладач може легко зберегти емоційний тон оригінального оповідання, що призводить до збереження гумористичного ефекту й відтворення змісту в цілому.

Однак повна фразеологічна еквівалентність не завжди можлива. У багатьох випадках шведські фразеологічні одиниці містять культурно-специфічні елементи або метафоричні образи, яких не існує в українській мовній традиції. У таких ситуаціях перекладачі мусять вдаватися до інших способів перекладу, зокрема до фразеологічних аналогів, описового перекладу та калькування, оскільки, як вважає Честерман А., однією з центральних ідей перекладознавства є те, що переклад є не механічним відтворенням тексту, а процесом постійного вибору між різними перекладацькими нормами та стратегіями [Chesterman 1997].

Таким чином, за допомогою аналізу фразеологічних еквівалентів в українських перекладах творів Астрід Ліндгрєн ми продемонстрували, що цей спосіб перекладу є одним із найуспішніших для збереження стилістичного багатства оригінального тексту. Фразеологічні еквіваленти забезпечують семантичну точність, водночас гарантуючи природність та виразність перекладу.

3.3. Використання фразеологічних аналогів

В українських перекладах творів Астрід Ліндгрєн «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху» фразеологічні аналоги є одним із найпоширеніших способів перекладу в аналізованому матеріалі, коли прямого еквівалента немає, але функціонально подібна українська ідіома може передати той самий зміст і стилістичний відтінок. Фразеологічний аналог відрізняється від повного еквівалента за образністю, але збігається з ним за комунікативним ефектом та виразністю.

Одним із прикладів є шведський вираз «i mina bästa år», що буквально означає «у найкращі роки». В українському перекладі він звучить як «у розквіті сил». Цю фразу часто вживає Карлсон, коли говорить про себе. Український переклад точно передає гумористичну впевненість у собі та перебільшене самовихваляння, характерні для мовлення Карлсона. Хоча лексична структура української фрази відрізняється від шведського оригіналу, обидва вирази функціонують як стабільні фразеологічні одиниці, що описують людину в розквіті сил.

Одним із прикладів є шведський вираз «det kröp i magen av spänning», що буквально означає «від хвилювання в животі щось повзало». В українському перекладі цей вираз передано як «мороз пішов по спині». Образність повністю змінюється: замість відчуття в животі українська фраза описує холод, що пробігає по спині. Проте обидва вирази передають сильне емоційне хвилювання та напругу. Перекладач обирає український фразеологічний аналог, який звучить природно та емоційно виразно.

Ще одним прикладом є вираз «vara alldeles förvirrad», який перекладається як «бути збитим з пантелику». Українська ідіома не повторює лексичну структуру шведського виразу, але повністю відтворює його комунікативне значення. Подібну адаптацію можна спостерігати у виразах «skrika i himlens sky» – «верещати на все горло», «vara vild av fröjd» – «нетямитися з радощів» та «inte för något pris i världen» – «ні за які скарби світу».

Фразу «göra någon tokig» перекладено як «сидіти в печінках», що вводить питомо український розмовний образ, зберігаючи при цьому гумористичний та емоційний ефект оригіналу. Так само «flyta på fläsket» стало «плавати мов кит», де перекладач замінив шведську культурну метафору на більш зрозуміле українське порівняння.

Подібна стратегія використовується при перекладі «*i hela sitt liv*» як «зроду». Хоча шведська фраза буквально означає «упродовж усього життя», український аналог передає те саме значення більш природно і лаконічно.

Вираз «*var inte dum*» перекладається українською як «не мороч нам голови». Буквально ця шведська фраза означає «не будь дурним», але перекладач обирає ідіоматичний український аналог, який ефективніше передає роздратування та емоційну залученість.

Фразеологічні аналоги особливо корисні, коли ідіома мови оригіналу містить культурно-специфічні образи, які в дослівному перекладі звучали б неприродно. За допомогою аналогів перекладачі зберігають емоційний ефект і комунікативну мету оригінальної фрази, адаптуючи її до української мовної традиції. За словами Бейкер М., ця стратегія відображає функціональну еквівалентність, надаючи пріоритет комунікативному ефекту над структурною подібністю [Baker 2018].

Цей спосіб є особливо важливим у дитячій літературі, оскільки юні читачі сприймають мову більш інтуїтивно. Якщо переклад звучить неприродно або надто буквально, розповідь може втратити гумор та читабельність, а ось використання фразеологічних аналогів допомагає зберегти жвавий та розмовний стиль, характерний для творів Астрід Ліндгрєн.

Отже, аналіз наведених прикладів показує, що фразеологічні аналоги дають перекладачам змогу поєднати семантичну точність і стилістичну природність. Хоча деякі елементи образності оригіналу можуть бути втрачені, найважливіше, що загальний комунікативний ефект залишається незмінним.

3.4. Описовий переклад та трансформації

У літературному перекладі описовий переклад особливо поширений у випадках, коли фразеологічні одиниці містять культурно-специфічні образи

або структурні елементи, які неможливо природно відтворити мовою перекладу. Хоча така стратегія може частково послабити образний характер оригінального виразу, вона дозволяє перекладачеві зберегти семантичний зміст і забезпечити зрозумілість для читачів. Як зазначає Ньюмарк П., описовий переклад є виправданим, коли культурна специфіка переважає формальну еквівалентність [Newmark 1988].

Наприклад, шведський вираз *en världslig sak* було перекладено як «дурниці, не варто згадувати». Оригінальна ідіома буквально означає «світська справа», але перекладач обрав саме пояснювальний варіант, який передає прагматичне значення, а не метафоричну структуру. Аналогічно, *längta efter något mest i världen* стало «дуже прагнути чогось», де перекладач опустив гіперболічні фразеологічні образи, зберігши при цьому емоційний зміст.

Ще одним прикладом є вираз *gråta som om hjärtat ville brista* («плакати так, ніби серце ось-ось розірветься»), який в українській мові передано як «гірко плакати». Оригінальний вираз містить яскраву метафору, що підкреслює надзвичайний смуток через образ серця, а в перекладі метафора опущена й емоційне значення передано описово.

Подібну стратегію можна спостерігати у перекладі виразу *gå riktigt illa*, який передано як «довести до скрути», де шведський вираз зазвичай означає ситуацію, яка закінчується погано або призводить до серйозних труднощів. Тому тут український переклад передає загальний наслідок, а не відтворює оригінальне формулювання.

Іншим прикладом є «*gripas av vansinnigt hopp*», перекладене як «загорітися божевільною думкою». Українська версія передає емоційну інтенсивність оригінального виразу за допомогою описових засобів та стилістичної адаптації. У фразі «*göra ont inne i själen*», перекладений як «защеміти в душі», перекладач змінив граматичну структуру, зберігши при цьому емоційну атмосферу.

Приклад описового перекладу можна побачити й у перекладі виразу *prata igenom saken* як «спокійно поговорити». Замість того, щоб перекладати кожен елемент виразу дослівно, перекладач передає його комунікативну мету за допомогою лаконічного українського виразу.

Вираз *hoppra jämfota av förtjusning* буквально означає «стрибати обома ногами від захвату». В українському перекладі він звучить як «застрибати від радості». Тут перекладач відмовляється від детального опису руху і зосереджується на самій емоційній реакції, у результаті маємо український вираз, який ефективно передає хвилювання та радість.

Описовий переклад також помітний у таких виразах, як *få mål i mun* – отямитися та *hålla ordning på något* – стежити за речами. У цих прикладах перекладач замінив шведські ідіоматичні конструкції на семантично прозорі українські вирази.

Описовий переклад часто передбачає граматичні перетворення. Шведські фразеологічні одиниці можуть містити компактні дієслівні конструкції, які вимагають розширених синтаксичних структур в українській мові. Стилiстична адаптація є ще одним важливим компонентом описового перекладу. Оскільки твори Астрiд Лiндгрeн призначeні насамперед для дiтей, перекладачi повинні подбати про те, щоб iдіоматичні вирази залишалися зрозумілими та емоційно привабливими. Тому перекладачi часто спрощують або перебудовують шведські фразеологічні конструкції, щоб адаптувати їх до мовних можливостей українських юних читачів.

Отже, незважаючи на часткову втрату образності, описовий переклад відіграє важливу роль у збереженні семантичної ясності та комунікативної ефективності. Ця стратегія демонструє гнучкість перекладача та його здатність адаптувати культурно-специфічні вирази до мовного середовища перекладу.

3.5. Калькування та його ефективність

В українських перекладах творів Астрід Ліндгрен калькування застосовується вибірково, оскільки дослівне відтворення фразеологічних структур не завжди звучить природно. Однак у випадках, коли шведська та українська мови мають схожі метафоричні моделі, калькування добре працює при виборі способу перекладу.

Одним із прикладів є вираз *slår på det som en hök*, перекладений як «кинутися мов яструб». І шведська, і українська мови використовують образ хижого птаха для опису агресивного або раптового руху. Перекладач зберігає оригінальну метафоричну структуру, що сприяє яскравості образів та емоційній інтенсивності.

Наприклад, шведський вираз *stolt som en turp* було перекладено буквально як «гордий мов півень». Оскільки символічний образ півня існує в обох мовних культурах, калька звучить цілком природно та зберігає стилістичну виразність оригіналу. Подібним прикладом є *mörk som i en säck* – «темно як у мішку», де метафоричне порівняння переноситься безпосередньо в українську мову без істотних семантичних змін.

Ще один приклад вдалого калькування можна спостерігати у виразі «*fara fram som en blix*» – «вилетіти мов блискавка». Обидві мови мають однакову асоціацію між блискавкою та швидкістю, що робить переклад стилістично ефективним. Так само вираз «*rik som ett troll*» – «багатий як троль» зберігає скандинавські культурні образи та сприяє збереженню атмосфери оригінального шведського тексту.

У деяких випадках калькування створює в українській мові незвичні або дещо чужомовні конструкції. Наприклад, *ligga och skvalpa i skallen* було перекладено як «бовтатися в голові». Хоча цей вираз є зрозумілим, він зберігає сліди шведської синтаксичної структури, незвичної для української мови.

Калькування є особливо ефективним при перекладі порівняльних фразеологічних одиниць, оскільки багато метафоричних порівнянь є універсальними для різних культур. Однак калькування не завжди є доречним, воно є ефективним лише тоді, коли між мовами існує метафорична сумісність [Nida 1964]. Наприклад, шведська ідіома *ha tynor i buxorna*, що буквально означає «мати мурах у штанах» і означає бути неспокійним, не може бути безпосередньо перекладена калькою, не втрачаючи природності. Кові А. наголошує, що буквальне відтворення має відповідати усталеним фразеологічним зразкам у мові перекладу, щоб зберегти адекватність [Cowie 1998].

Таким чином, перекладачі обережно і вкрай рідко використовують цю стратегію та поєднують її з іншими способами перекладу, коли це необхідно.

3.6. Кількісний аналіз способів перекладу

Кількісний аналіз способів перекладу дає змогу визначити частоту використання різних стратегій при перекладі шведських фразеологічних одиниць на українську мову та виявити найефективніші способи перекладу в аналізованих літературних текстах. У цьому дослідженні ми розглянули фразеологічні одиниці, вибрані з творів «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху», а також з їхні українські переклади. Досліджений корпус містить 101 пару фразеологічних виразів, знайдених у вибраних уривках цих двох творів. До цих одиниць належать ідіоми, виразні вигуки, метафоричні порівняння та культурно-специфічні сталі вирази.

Результати показують, що способом, який використовували найчастіше, були фразеологічні аналоги. До цієї категорії належали загалом 46 прикладів, що становить приблизно 45.5% усіх проаналізованих одиниць. Така перевага свідчить про те, що перекладач загалом віддавав

перевагу функціональній та стилістичній адаптації, а не дослівному відтворенню. Фразеологічні аналоги давали змогу зберегти емоційність та розмовну природність, водночас адаптуючи вирази до українських мовних традицій. Описовий переклад посів друге місце з 28 прикладами, що становить приблизно 27,7% проаналізованого матеріалу. Рідше перекладач вдається до фразеологічних еквівалентів і калькування, які застосовуються переважно у двох випадках: або наявності прямої ідіоматичної відповідності між шведською та українською мовами або ж її повної відсутності. У ході дослідження було виявлено 14 прикладів калькування. Ця відносно невелика кількість підтверджує, що буквальне відтворення є менш продуктивним, ніж спосіб аналогії. Аналіз також виявив 13 прикладів фразеологічних еквівалентів серед обраних фразеологічних одиниць. Хоча цей спосіб застосовувався найрідше, він виявився дуже ефективним, оскільки дозволяв зберегти ідіоматичність вихідного тексту з мінімальними змінами.

Статистичний розподіл способів перекладу такий:

- Фразеологічні еквіваленти – 13 прикладів (12.9%)
- Фразеологічні аналоги – 46 прикладів (45.5%)
- Описовий переклад – 28 прикладів (27.7%)
- Калькування – 14 прикладів (13.9%)

Відповідні дані наведені у Діаграмі 3.1 «Кількісний аналіз способів відтворення шведських фразеологізмів українською мовою».

Діаграма 3.1 «Кількісний аналіз способів відтворення шведських фразеологізмів українською мовою»

Кількісний аналіз також виявляє кілька тенденцій, характерних для перекладу фразеологічних одиниць у дитячій літературі. Турі Г. у своїх дослідженнях стверджує, що вибір перекладачів визначається не лише лінгвістичними чинниками, а й культурними та літературними нормами, що діють у культурі перекладу [Toury 2012].

По-перше, перекладачі, як правило, надають перевагу емоційній виразності та природному розмовному стилю. Оскільки твори Астрід Ліндгрєн мають яскраво виражений діалогічний характер і відзначаються гумором, збереження стилістичної жвавості є важливішим за дослівну точність. По-друге, висока частота вживання фразеологічних аналогів свідчить про важливість культурної адаптації в перекладі. Українські читачі, особливо діти, краще сприймають ідіоматичні вирази, коли вони відповідають звичним мовним зразкам. По-третє, порівняно обмежене використання кальк вказує на те, що перекладачі уникають надто буквальних конструкцій, які можуть звучати штучно або бути важкими для розуміння юними читачами.

Кількісні дані підтверджують, що успішний переклад фразеологічних одиниць вимагає гнучкого поєднання різних способів перекладу. Жоден окремий спосіб перекладу не може адекватно відтворити всі аспекти фразеологічного значення, образності або ж стилістичної функції. Тому перекладачі поєднують еквівалентність, аналогію, описове пояснення і калькування залежно від комунікативної мети фразеологічної одиниці та її ролі в наративному контексті.

Отже, кількісний аналіз показує, що українські переклади творів Астрід Ліндгрен зберігають виразне багатство та емоційну динаміку оригінальних шведських текстів завдяки ретельному підбору перекладацьких способів. Перевага використання фразеологічних аналогів та описового перекладу підтверджує прагнення перекладачів до стилістичної природності та культурної доступності, тоді як фразеологічний еквівалент і калькування виступають допоміжними стратегіями, що допомагають відтворити складні або культурно-специфічні фразеологічні конструкції.

Висновки до третього розділу

Третій розділ присвячено практичному аналізу способів перекладу, що застосовуються для передачі шведських фразеологічних одиниць українською мовою у перекладах творів Астрід Ліндгрен. Дослідження показало, що перекладачі використовують різноманітні способи залежно від ступеня семантичної еквівалентності, стилістичної сумісності та культурної специфіки оригінального виразу.

Аналіз показав, що перекладачі використовують кілька основних способів відтворення шведських фразеологічних одиниць українською мовою: фразеологічні еквіваленти, фразеологічні аналоги, описовий переклад та калькування. Кожен із цих способів виконує певну функцію і

обирається відповідно до семантичної структури ідіоми, її стилістичної ролі в тексті та ступеня відповідності між двома мовами.

Найефективнішою стратегією стало використання фразеологічних аналогів. Перекладачі часто адаптували шведські ідіоми до українських мовних традицій, обираючи вирази зі схожими комунікативними та стилістичними функціями.

Описовий переклад застосовувався у випадках, коли в мові перекладу не існувало відповідних ідіоматичних відповідників. Хоча цей спосіб часто призводив до часткової втрати образності, він забезпечував семантичну ясність і текстуальну узгодженість, що є особливо важливим у дитячій літературі. Лексичні та граматичні перетворення, що супроводжували описовий переклад, допомагали адаптувати культурно-специфічні вирази до норм української літературної мови.

Калькування та фразеологічний еквівалент використовувалися рідше, але залишалися ефективними у відтворенні метафоричних порівнянь та прозорих образних конструкцій. Дослівний переклад зберіг елементи шведського національного колориту та дав змогу читачам сприйняти певні культурні особливості вихідного тексту. Водночас надмірна дослівність іноді могла знижувати природність українського перекладу.

Кількісний аналіз продемонстрував, що серед способів перекладу переважають фразеологічні аналоги та описовий переклад, що підтверджує орієнтацію перекладачів на природність й емоційну виразність. Результати також вказують на те, що успішний переклад фразеологічних одиниць вимагає гнучкого поєднання стратегій, а не опори на єдиний спосіб.

Загалом, у цьому розділі ми підтвердили, що українські переклади творів Астрід Ліндгрєн успішно відтворюють стилістичне багатство оригінальних шведських текстів. Перекладач ефективно поєднує семантичну точність із культурною адаптацією та стилістичною природністю.

ВИСНОВКИ

Дослідження було присвячене вивченню способів перекладу шведських фразеологічних одиниць українською мовою на прикладі творів Астрід Ліндгрєн. У цій роботі ми поєднували теоретичний аналіз фразеології та перекладознавства з практичним вивченням способів перекладу фразеологічних одиниць в українських перекладах творів «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху».

Дослідження підтвердило, що фразеологічні одиниці є важливою складовою літературної мови, оскільки відображають безліч характерних рис певного народу. Їхня семантична цілісність й емоційна виразність роблять їх особливо значущими в дитячій літературі, де мова виконує не лише комунікативні, а й стилістичні та естетичні функції.

Аналіз творів Астрід Ліндгрєн продемонстрував, що фразеологічні одиниці відіграють центральну роль у розвитку персонажів, емоційному вираженні, створенні гумору та стилістичній індивідуалізації мовлення. Фразеологія Ліндгрєн відображає як універсальні, так і суто шведські культурні особливості, що створює виклики для перекладачів, які працюють з українськими текстами-перекладами.

Практичний аналіз показав, що перекладачі використовують кілька основних способів перекладу, зокрема фразеологічні еквіваленти, фразеологічні аналоги, описовий переклад і калькування. Фразеологічні аналоги виявилися найпродуктивнішим способом. Водночас описовий переклад і фразеологічні еквіваленти дозволяють перекладачам відтворювати культурно-специфічні значення та адаптувати структурно складні конструкції, тоді як калькування допомагає зберегти образність, коли між двома мовами існує метафорична сумісність.

За допомогою кількісного аналізу ми підтвердили, що жоден окремий спосіб перекладу не може повністю вирішити всі проблеми, пов'язані з

перекладом фразеологічних одиниць. Ефективне відтворення фразеологічних одиниць вимагає гнучкого та контекстуального підходу, що поєднує семантичну точність зі стилістичною та культурною адаптацією. Загалом, українські переклади творів «Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель» та «Малий і Карлсон, що живе на даху» вдало відтворюють фразеологічне багатство оригінальних шведських текстів завдяки гнучкому поєднанню способів перекладу.

Отже, гіпотеза нашого дослідження підтвердилася: успішний переклад шведських фразеологічних одиниць на українську мову залежить від здатності перекладача поєднувати різні способи перекладу відповідно до семантичних, стилістичних та культурних особливостей фразеологічної одиниці.

Результати дослідження можуть бути корисними для подальших досліджень у галузі фразеології, літературного перекладу, скандинавістики та перекладу дитячої літератури.

Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з аналізом перекладу фразеологізмів у творах інших шведських авторів, порівняльним дослідженням перекладацьких стратегій у різних мовах, а також вивченням культурної адаптації ідіом у дитячій літературі.

SAMMANFATTNING

Denna kandidatuppsats behandlar metoder för återgivning av svenska fraseologiska enheter i ukrainska översättningar med utgångspunkt i verk av Astrid Lindgren. Studien fokuserar på översättning av idiom och fasta uttryck från svenska till ukrainska samt på de viktigaste översättningsstrategier som används i barnlitteratur. Ämnet är aktuellt eftersom fraseologiska enheter utgör en viktig del av språkets kulturella och nationella särdrag. De speglar folkets historia, mentalitet och vardagliga kommunikation. Samtidigt hör översättning av fraseologismer till de mest komplicerade områdena inom översättningsvetenskapen, eftersom sådana uttryck ofta saknar direkta motsvarigheter i målspråket.

Särskild uppmärksamhet ägnas åt barnlitteratur, där idiomatiska uttryck spelar en betydande stilistisk och emotionell roll. I barnböcker används fraseologiska enheter för att skapa humor, uttrycka känslor och karakterisera personer. Därför måste översättaren inte bara överföra ordens betydelse utan också bevara textens stilistiska effekt och emotionella färgning. Astrid Lindgrens verk valdes som material för undersökningen eftersom de innehåller ett stort antal vardagliga och idiomatiska uttryck som kännetecknar levande talspråk.

Syftet med undersökningen är att analysera de viktigaste metoderna för återgivning av svenska fraseologiska enheter i ukrainska översättningar samt att fastställa vilka strategier som är mest effektiva för att bevara betydelse, stil och kulturell särprägel. Materialet består av fraseologiska enheter hämtade från romanerna *Pippi Långstrump går ombord* och *Lillebror och Karlsson på taket* samt deras ukrainska översättningar.

I undersökningen användes flera metoder, bland annat deskriptiv metod, jämförande analys, kontextuell analys och kvantitativ analys. Den deskriptiva metoden användes för att beskriva fraseologiska enheters språkliga egenskaper. Den jämförande analysen gjorde det möjligt att jämföra originaltexterna med de ukrainska översättningarna. Den kontextuella analysen användes för att fastställa

fraseologismernas funktion i texten, medan den kvantitativa analysen hjälpte till att identifiera de vanligaste översättningsstrategierna.

I uppsatsens första kapitel behandlas teoretiska frågor kring fraseologi och översättningsteori. Begreppet fraseologisk enhet definieras och dess viktigaste egenskaper analyseras, såsom stabilitet, reproducerbarhet, semantisk helhet och bildlighet. Dessutom diskuteras olika klassificeringar av fraseologiska enheter samt problem med interspråklig fraseologisk ekvivalens. Särskild uppmärksamhet riktas mot svenska fraseologiska uttrycks nationella och kulturella särdrag.

Det andra kapitlet ägnas åt analys av fraseologismernas funktion i Astrid Lindgrens verk. Studien visar att fraseologiska uttryck spelar en viktig roll i skapandet av karaktärernas individuella språk, överföring av känslor och skapandet av humoristiska effekter. Till exempel använder Karlsson ofta uttrycket *världens bästa*, vilket framhäver hans självsäkerhet och samtidigt skapar komik. Fraseologiska enheter bidrar också till att göra dialogerna mer naturliga och levande.

I det tredje kapitlet analyseras de viktigaste metoderna för översättning av svenska fraseologiska enheter till ukrainska. Den vanligaste strategin visade sig vara användningen av fraseologiska analoger. Det svenska uttrycket *det kröp i magen av spänning* återges till exempel som *мороз нішов по спині*. Här förändras den bildliga komponenten, men den emotionella betydelsen bevaras.

En annan viktig strategi är användningen av beskrivande översättning och olika översättningstransformationer. Exempelvis översätts uttrycket *gråta som om hjärtat ville brista direkt* som *зірко плакаму*. I sådana fall anpassar översättaren uttrycket till målspråkets normer och stilistiska traditioner.

Studien visar också att fraseologiska ekvivalenter används i fall där direkt motsvarighet finns i ukrainskan. Exempelvis återges uttrycket *en hel evighet* som *цілу вічність*, vilket gör det möjligt att bevara både betydelsen och den stilistiska

effekten. Kalker förekommer mer sällan, eftersom bokstavlig återgivning inte alltid låter naturlig i ukrainska.

Den kvantitativa analysen visade att fraseologiska analoger och beskrivande översättning används oftast i de analyserade översättningarna. Detta visar att översättarna strävar efter att bevara textens naturlighet, emotionella färgning och stilistiska funktioner.

Resultaten av undersökningen bekräftar att översättning av fraseologiska enheter kräver inte bara språklig kompetens utan också djup förståelse för kulturella och stilistiska aspekter. Valet av översättningsstrategi beror på fraseologismens funktion i texten, dess kulturella särdrag och målgruppens behov. Studien visar också att barnlitteratur kräver särskild uppmärksamhet vid översättning eftersom texten måste vara både naturlig och begriplig för unga läsare.

Uppsatsens praktiska betydelse består i att resultaten kan användas inom undervisning i översättningsvetenskap, fraseologi, stilistik och skandinavistik. Materialet kan också vara användbart för framtida forskning om översättning av fraseologiska enheter i skönlitteratur och barnlitteratur.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. С. 167.
2. Білоноженко В. М. Про особливості фразеологічного значення. Культура слова. Київ : Наукова думка, 1981. Вип. 21. С. 55–56.
3. Бондарчук О. Ю., Лисецька Н. Г., Пасик Л. А. Роль культури та контексту у Скопос-теорії під час перекладу різногалузевих текстів // Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 89, т. 1. С. 240–246. URL:
https://aphn-journal.in.ua/archive/89_2025/part_1/36.pdf (дата звернення: 06.06.2026)
4. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вища школа, 1983. С. 172.
5. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова Книга, 2017. С. 448.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Академія, 2006. С.464. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/ukr0000311.pdf (дата звернення: 06.06.2026)
7. Мартинів О. М. Аналіз внутрішньої форми фразеологічних одиниць з компонентом на позначення звучання в сучасній німецькій мові: Вісник Житомирського державного університету ім. І.Франка. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. Вип. 49. С. 184 – 187.
8. Мартинів О. М. Фразеологічні одиниці німецької мови з компонентом на позначення звучання як носії національно-культурної інформації. Вісник Запорізького національного університету. Запоріжжя: ЗНУ, 2010. Вип. № 38. С. 141–146.
9. Мартинів О. М. Фразеологічні одиниці німецької мови з компонентом на позначення звучання: структурно-семантичний і

когнітивноономасіологічний аспекти. : Дисертація : Київ, 2021. С. 236
с

10. Полюжин І. М. Періодизація становлення фразеології як розділу мовознавства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Філологія". 2019. Вип. 2 (42). С. 86–90.
11. Савчук Г. В., Дашкова К. В. Особливості перекладу художньої літератури // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2018. № 35, т. 2. С. 79–81. URL: http://www.vestnikphilology.mgu.od.ua/archive/v35/part_2/22.pd (дата звернення: 02.06.2026)
12. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с. URL: <https://archive.org/details/selivanova2008/page/481/mode/2up> (дата звернення: 02.06.2026)
13. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. С. 488.
14. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ : Наук. думка, 1973. С. 280.
15. Allén S. Svenska idiom: Ordbok över svenska uttryck. Stockholm : Norstedts, 2006. 512 p.
16. Alvstad C. Children's literature and translation // Handbook of Translation Studies / eds. Y. Gambier, L. van Doorslaer. Amsterdam : John Benjamins, 2010. Vol. 1. 22–27 p.
17. Attardo S. Humorous Texts: A Semantic and Pragmatic Analysis. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2001. 238 p.
18. Baker M. Encyclopedia of Translation Studies. London : Routledge, 2001. 654 p.
19. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 3rd ed. London : Routledge, 2018. 408 p.

- 20.Burger H. Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen. 5. Aufl. Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2015. 240 p.
- 21.Chesterman A. Memes of Translation. Amsterdam : John Benjamins, 1997. 219 p.
- 22.Cowie A. P. Phraseology: Theory, Analysis and Applications. Oxford : Oxford University Press, 1998. 272 p.
- 23.Fernando C. Idioms and Idiomaticity. Oxford : Oxford University Press, 1996. 265 p.
- 24.Fiedler S. English Phraseology: A Coursebook. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 2007. 384 p.
- 25.Fraser B. Idioms within a Transformational Grammar // Foundations of Language. 1970. Vol. 6, no. 1. P. 22–42.
- 26.House J. Translation Quality Assessment: Past and Present. London : Routledge, 2015. 176 p.
- 27.Jakobson R. On linguistic aspects of translation // On Translation / ed. R. Brower. Cambridge, MA : Harvard University Press, 1959. P. 232–239.
- 28.Kamenov H. Pippi Longstocking as a literary phenomenon in the work of Astrid Lindgren. Mižnarodnij filologičnij časopis. 2026. Vol. 17, no. 1. P. 28–48.
- 29.Lathey G. Translating Children's Literature. London : Routledge, 2015. 172 p.
- 30.Lefevere A. (Ed.). Translation/History/Culture: A Sourcebook. 1st ed. London : Routledge, 1992. 182 p.
- 31.Molina L., Hurtado Albir A. Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach // Meta. 2002. Vol. 47, no. 4. P. 498–512.
- 32.Moon R. Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-Based Approach. Oxford : Oxford University Press, 1998. 338 p.
- 33.Munday J. Introducing Translation Studies: Theories and Applications. 4th ed. London : Routledge, 2016. 376 p.

34. Newmark P. A Textbook of Translation. London : Prentice Hall, 1988. 292 p.
35. Nida E. Toward a Science of Translating. Leiden : Brill, 1964. 331 p.
36. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of Translation. Leiden : Brill, 1969. 218 p.
37. Nida E. Language and Culture: Contexts in Translating. Shanghai : Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. 192 p.
38. Nunberg G., Sag I. A., Wasow T. Idioms // Language. 1994. Vol. 70, no. 3. P. 491–538.
39. Oittinen R. Translating for Children. New York : Garland Publishing, 2000. 222 p.
40. Pym A. Exploring Translation Theories. London : Routledge, 2010. 200 p.
41. Shavit Z. Poetics of Children's Literature. Athens : University of Georgia Press, 1986. 192 p.
42. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation. Oxford : Oxford University Press, 1991. 179 p.
43. Sköldböck, E. Korten på bordet. Innehålls- och uttrycksmässig variation hos svenska idiom. Mejerbergs arkiv för svensk ordforskning; 31. Göteborg: Göteborgs universitet, 2004. 344 p.
44. Teleman, U. Tradis och funkis : svensk språkvård och språkpolitik efter 1800. (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden ; 87). Norstedts Förlag, 2003. 280 p.
45. Teleman U., Hellberg S., Andersson E. Svenska Akademiens grammatik. Stockholm : Svenska Akademien, 1999, 997 p.
46. Toury G. Descriptive Translation Studies and Beyond. 2nd ed. Amsterdam : John Benjamins, 2012. 350 p.
47. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. 3rd ed. London : Routledge, 2018. 336 p.

48. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1995. 358 p.
49. Wray A. Formulaic Language and the Lexicon. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 332 p.
50. Zarębski T. When the Ordinary Meets the Jiggery-Pokery: Towards a Wittgensteinian Reading of Lindgren's Karlson on the Roof. *Children's Literature in Education*. 2020. 149–161 pp.
51. Zipes J. Relentless Progress: The Reconfiguration of Children's Literature, Fairy Tales, and Storytelling. London : Routledge, 2009. 254 p.

Джерела емпіричного матеріалу:

52. Ліндгрен А. Малий і Карлсон, що живе на даху. Київ: Видавництво РМ, 2016. 128 с.
53. Ліндгрен А. Пеппі Довгапанчоха сідає на корабель. Київ: Видавництво РМ, 2016. 112 с.
54. Lindgren A. Lillebror och Karlsson på taket. Stockholm, Sweden : Rabén & Sjögren, 1955. 160 p.
55. Lindgren A. Pippi Långstrump går ombord. 2nd ed. Stockholm : Rabén & Sjögren, 1946. 127 p.

ДОДАТКИ

Додаток А. Фразеологічні одиниці у творах Астрід Ліндгрен та способи їх перекладу українською мовою

Спосіб перекладу	Фразеологічна одиниця	Український переклад
Фразеологічний еквівалент	skrämman livet ur någon	налякати до смерті
Фразеологічний еквівалент	världens bästa	найкращий у світі
Фразеологічний еквівалент	inte ett dugg bättre	анітрохи не кращий
Фразеологічний еквівалент	en hel evighet	цілу вічність
Фразеологічний еквівалент	i sista minuten	в останню хвилину
Фразеологічний еквівалент	ta sig för pannan	схопитися за голову
Фразеологічний еквівалент	hoppas av hela sitt hjärta	бажати всім серцем
Фразеологічний еквівалент	vad tiden går	час збігає
Фразеологічний еквівалент	glömma så länge man lever	не забути довіку

Фразеологічний еквівалент	nu är din sista stund kommen	насталa твоя остання година
Фразеологічний еквівалент	dra en suck av lättnad	зітхнути з полегкістю
Фразеологічний еквівалент	ha klump i halsen	мати клубок у горлі
Фразеологічний еквівалент	stå med öppen mun	стояти з роззявленим ротом
Фразеологічний еквівалент	hellre döden	краще вмерти
Фразеологічний аналог	det kryper i magen av spänning	мороз іде по спині
Фразеологічний аналог	i sina bästa år	у розквіті сил
Фразеологічний аналог	titta efter någon	не зводити очей
Фразеологічний аналог	vara inte dum	не морочити голову
Фразеологічний аналог	ha något i huvudet	добре міркувати
Фразеологічний аналог	bli alldeles förtvivlad	занепасти духом
Фразеологічний аналог	ingen fara	нічого страшного

Фразеологічний аналог	kittla i magen	аж усередині холоне
Фразеологічний аналог	vara så nyfiken att man kan spricka	аж тремтіти з цікавості
Фразеологічний аналог	vara alldeles förvirrad	бути збитим з пантелику
Фразеологічний аналог	skrika i himlens sky	верещати на все горло
Фразеологічний аналог	svälta ihjäl	помирати з голоду
Фразеологічний аналог	i hela sitt liv	зроду
Фразеологічний аналог	ha myror i byxorna	не всидіти на місці
Фразеологічний аналог	innan någon hinner blinka	не встигнути і слова сказати
Фразеологічний аналог	sprätta med fingrarna	махнути рукою
Фразеологічний аналог	se på med stora ögon	витріщити очі
Фразеологічний аналог	veta ordet av	не встигнути і слова вимовити
Фразеологічний аналог	allt hopp vara ute	усе пропало
Фразеологічний аналог	råka ut för	попасти в руки

Фразеологічний аналог	inte vara så bakom heller	маху не давати
Фразеологічний аналог	inte för något pris i världen	ні за які скарби світу
Фразеологічний аналог	göra någon tokig	сидіти в печінках
Фразеологічний аналог	få så att man tiger	поніміти
Фразеологічний аналог	utan att hämta andan	говорити одним духом
Фразеологічний аналог	vara som bortblåst	як водою змити
Фразеологічний аналог	vara vild av fröjd	нетямитися з радощів
Фразеологічний аналог	bli av häpnad	збліднути з подиву
Фразеологічний аналог	ögonen bli blanka	потемніти в очах
Фразеологічний аналог	ila i magen av spänning	млосно ставати від нетерпіння
Фразеологічний аналог	gå upp i rök	зникнути як марево
Фразеологічний аналог	inte få vara i fred	не мати спокою
Фразеологічний аналог	svimma av upprymdhet	мліти від хвилювання

Фразеологічний аналог	känna sig kry och munter i svansen	високо задерти хвоста
Фразеологічний аналог	hoppa till av häpnad	підскочити з подиву
Фразеологічний аналог	darra av spänning	тремтіти з нетерпіння
Фразеологічний аналог	hålla andan av hänförelse	дух забиває від захвату
Фразеологічний аналог	bli alldeles blek	побіліти як стіна
Фразеологічний аналог	frysa över hela kroppen	мороз іде по спині
Фразеологічний аналог	se sig omkring med förvirrade blickar	спантеличено лупати очима
Фразеологічний аналог	bli grön i ansiktet	позеленіти з млости
Фразеологічний аналог	bli blå av avundsjuka	позеленіти від заздрощів
Фразеологічний аналог	kors i all sin dar	лишенько
Фразеологічний аналог	flyta på fläsket	плавати мов кит
Фразеологічний аналог	bli yr i huvudet	у голові паморочиться
Фразеологічний аналог	klara det som ingenting	зробити заіграшки

Описовий переклад	en världslig sak	дурниці, не варто згадувати
Описовий переклад	längta efter något mest i världen	дуже прагнути чогось
Описовий переклад	falla omkull under flykt	тікати щодуху
Описовий переклад	klara ut något	про все домовитися
Описовий переклад	prata igenom saken	спокійно поговорити
Описовий переклад	ögonen lysa	очі радісно заблищали
Описовий переклад	hoppa jämfota av förtjusning	застрибати від радості
Описовий переклад	glädjestrålande	сяяти від радості
Описовий переклад	ha ögon fulla av tårar	мати сльози на очах
Описовий переклад	trolla bort	зробити так, що ніхто не помітить
Описовий переклад	gå riktigt illa	довести до скрути
Описовий переклад	hålla ordning på något	стежити за речами
Описовий переклад	kasta sig över någon	кинутися до когось
Описовий переклад	sköta sig själv	стежити за собою
Описовий переклад	säga ett sanningens ord	сказати все відверто
Описовий переклад	få mål i mun	отямитися

Описовий переклад	knipa ihop munnen	образитися
Описовий переклад	gripas av vansinnigt hopp	загорітися божевільною думкою
Описовий переклад	pluta med underläppen	відкопирити губу
Описовий переклад	gråta som om hjärtat ville brista	гірко плакати
Описовий переклад	göra ont inne i själen	защеміти в душі
Описовий переклад	få höra ett enda ord	нічого не почути
Описовий переклад	i lugn och ro	спокійно
Описовий переклад	vara röd i ansiktet	почервоніти
Описовий переклад	ge till ett illtjut	видати відчайдушний крик
Описовий переклад	försmäkta	не витримати
Описовий переклад	hålla sig för ögonen	затулити очі
Описовий переклад	helt och hållet	повністю
Калькування	slå på som en hök	кинутися мов яструб
Калькування	gapa som en fågelunge	роззявити рота мов пташеня
Калькування	stolt som en tupp	гордий мов півень
Калькування	fara iväg som en raket	помчати мов ракета

Калькування	ligga och skvalpa i skallen	бовтатися в голові
Калькування	skutta som en apa	стрибати як мавпа
Калькування	få smaka piskan	скуштувати батога
Калькування	fara fram som en blix	вилетіти мов блискавка
Калькування	mörk som i en säck	темно як у мішку
Калькування	fara som en meteor	летіти мов метеор
Калькування	mullra som åskan	гриміти мов грім
Калькування	en kall hand gripa om hjärtat	крижана рука стискає серце
Калькування	tungan vissna om man inte använder den	язик зсихається, коли його не вживати
Калькування	rik som ett troll	багатий як троль